

המשנה, שטעה בהוראה [לעצמן] ועשה מעשה עבירה בשגגה על פי טעותו, אין הוא חייב להביא פר לחטאת על שגגתו, הנקרא "פר כהן משיח", אלא אם כן היתה טעותו ועשייתו בשגגה בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

וכמו כן לא חייבים דיני הסנהדרין להביא א-ט פר לעולה ושעיר לחטאת על הוראתם המוטעית בעבודת כוכבים.

וכגון שהורו בטעות על עבודה מסוימת של עבודת כוכבים שאין בה איסור.

אלא על הוראה בדבר שחייבין על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת.

וכגון שהורו בית דין הגדול שאחת מארבעת העבודות של עבודת כוכבים, שחייבים עליהן כרת, אינה אסורה.

אך אם הורו בטעות שאין איסור בעבודה שחיובה הוא בלאו ולא בכרת, וכגון שהורו שאין איסור בנישוק או בחיבוק עבודה זרה, אין הם חייבים בפר העלם דבר.

ודבר זה למדנו בגזירה שוה של "עליה עליה" מאחות אשה, וכמו שיבואר בהמשך.

ותנן נמי, במשנה נוספת במסכת הוריות:

כל מצוה שבתורה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת [חוץ מעבודת כוכבים], הרי:

אם החוטא הוא אדם יחיד, ששגג ועשה מחמת טעותו, ולא מחמת הוראת בית דין, מביא כשבה או שעירה לחטאת.

ואם החוטא הוא נשיא הרי הוא מביא קרבן

כאשתו לכל דבר, ופקע ממנה כליל איסור אשת אח [כלפין].

ועתה מסבירה הגמרא לרבנן, מה הם עושים עם "ויבמה".

"ויבמה" — מלמד יתור הה"א, שאפילו אם בא עליה על כרחא היא נעשית אשתו לכל דבר [אפילו ליורשה, ולהטמא לה אם הוא כהן].

ועתה מבארת הגמרא מנין למד רבי הלכות אלו:

ורבי, הא דרבי יוסי בר חנינא, שמגרשה בגט ומחזירה, מ"והיתה לו לאשה" נפקא, מלמד הכתוב שהיא כאשתו לכל דבר.

ומה שיבם קונה את יבמתו על כרחא — מ"יבמה יבא עליה" נפקא, שמשמע בא עליה וקונה אותה בכל ענין, גם אם היא אינה מסכימה.

ועתה מבארת הגמרא מה עושה רבי עם "עליה":

ורבי, הדורש את איסור ערוה וצרתה מ"ולקחה" ומ"ויבמה", האי "עליה" — מאי עביד ליה, איזה לימוד הוא לומד ממנו?

מיבעי ליה לרבי, לכדתנן במסכת הוריות [ח א]:

אין חייבין בית דין של סנהדרין שבירושלים להביא פר לקרבן חטאת, הנקרא "פר העלם דבר", על הוראתם המוטעית לכלל ישראל, אלא על הוראה מוטעית בדבר שחייב על זדונו כרת, וחייב על שגגתו קרבן חטאת.

וכן הכהן הגדול המשיח, שנמשח בשמן

אף כאן, בפרשת קרבן חטאת, אין בית דין חייבים חייב פר חטאת אלא כשהיתה שגגת הוראתם בדבר שחייבין על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת.

שתי פרשיות נאמרו בתורה בענין קרבן חטאת.

האחת, בספר ויקרא, העוסקת בקרבן חטאת שחייב העושה בשגגה להביא חטאת על "כל המצוות", שזדונן כרת.

והשני, בספר במדבר, העוסקת בקרבן חטאת שחייב להביא העובר בשגגה על חטא של עבודה זרה.

אשכחן צבור [קרבן זה נקרא על שם הציבור, משום שאין בית דין חייבים להביאו אלא אם כן נכשל בדבר רוב הציבור, ועבר בשגגה מחמת הוראתם], מצינו שאין חייבים להביא פר העלם דבר, אלא אם כן היתה השגגה בדבר שזדונו כרת.

פר שחייב בו כהן משיח — מנלן שאינו חייב בו כהן הגדול המשוח, אלא אם כן טעה בהוראתו לעצמו, ועשה בשגגה עבירה שזדונו כרת?

דכתיב בכהן המשיח [ויקרא ד']: "אם הכהן יחטא לאשמת העם" — הרי השוה הכתוב את דין החטאת של כהן משיח, שיהיה דינו כקרבן חטאת של צבור, שאינו בא אלא על שגגה בדבר שזדונו כרת.

קרבן חטאת של יחיד ושעיר של נשיא — מנין שאינם מביאים אותו אלא על דבר שזדונו כרת?

אתיא, נלמד הדבר בגזירה שוה "מצות

מיוחד שלא מצינו כמותו בכל קרבנות היחיד — מביא שעיר עזים זכר לחטאת [ואילו כל שאר החוטאים מביאים נקבה לחטאת].

ואם הורו בטעות, וחטאו משיח ובית דין — מביאין פר.

כמה דברים אמורים בשאר המצוות.

ואילו בשגגה של עבודת כוכבים:

יחיד, נשיא והכהן המשיח — מביאין שעירה לחטאת.

והצבור מביאים פר ושעיר — פר לעולה, ושעיר לחטאת.

והוינן בה: מנא הני מילי שלא אמרה תורה להביא קרבן חטאת על שגגה בעבירה, אלא אם כן היתה השגגה בדבר שחייבים על זדונו כרת?

דתנו רבנן: נאמר בספר ויקרא [בפרק ד'], בפרשת קרבן חטאת על שגגה שהורו בית דין בטעות בשאר המצוות [ולא בעבודה זרה]: "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה".

רבי אומר: נאמר כאן, בפרשת קרבן חטאת של הסנהדרין "עליה".

ונאמר לחלן בפרשת עריות, "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה".

ו"עליה" היא מילה מיותרת, הפנויה לגזירה שוה:

מה לחלן בפרשת עריות, החטא הוא בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת.

מצות".

כתיב בפרשת שלח [במדבר טו]: "תורה אחת יהיה לכם, לעושה בשגגה".

ואחר כך נאמר:

"והנפש אשר תעשה ביד רמה".

הוקשה כל התורה כולה לעבודת כוכבים —

מה עבודת כוכבים הוא דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, אף כל דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת.

אשכחן יחיד ונשיא ומשיח, בין בעבודת כוכבים ובין בשאר מצות, שאינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת.

קרבן צבור בעבודת כוכבים — מנין שאין הציבור חייבים בו אלא אם היתה הוראת הבית דין המוטעת בסוג עבודה שחייבים על זדונו כרת?

אמר קרא בהמשך: "ואם נפש".

וילמד עליון קרבן ציבור בעבודת כוכבים מתחתון, מיחיד.

אלא צבור, בשאר מצות — מנלן?

יליף "מעני העדה — מעני מעיני".

ורבי, האי "תורה אחת" — מאי עביד ליה?

מיבעי ליה, לכדתניא: לפי שמצינו שחלק הכתוב בין יחידים העובדים עבודה זרה למרובים [אנשי עיר הנידחת] העובדים עבודה זרה.

יחידים נידונים בסקילה, שהיא המיתה החמורה ביותר — לפיכך ממונן פלט, שאין מאבדים את ממונו של יחיד שעבד עבודה

כי בין קרבן חטאת הבא על שאר המצוות ובין קרבן חטאת על עבודה זרה נאמר "מכל מצוות ה' אשר לא תעשה".

וכמו כן, לא חייבים להביא קרבן חטאת על שגגה בעבודת כוכבים — אלא על דבר שחייבין על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת.

ומבאר הגמרא:

פר לעולה ושעיר לחטאת שמביאים הציבור בעבודת כוכבים, אינו בא אלא על דבר שזדונו כרת.

כי יליף בגזירה שוה "מעני העדה — מעני העדה", האמורים בקרבן על שאר המצוות ובקרבן על עבודה זרה.

יחיד נשיא ומשיח — [במדבר טו] נלמדים מ"ואם נפש אחת".

אחד יחיד, ואחד נשיא, ואחד משיח — במשמע.

לפי הכלל שוי"ו האמור בתחילת הפסוק, הרי הוא מוסיף על ענין ראשון, שנאמר לפניו.

וילמד הענין השני, שהוא "תחתון", והוא כולל את היחיד ואת הנשיא ואת הכהן המשיח, מן הענין שלפניו, ה"עליון", שהוא קרבן העלם דבר של ציבור בעבודת כוכבים.

וקרבן ציבור בעבודת כוכבים נלמד בגזירה שוה מקרבן ציבור בכל המצוות.

ורבנן — האי סברא מנא לחו?

נפקא לחו מדמקרי ליה ממה שהיה מקריא רבי יהושע לבריה:

זרה.

אבל מרובין נידונים במיתת סייף, שאינה חמורה כמיתת סקילה, לפיכך ממונן אכר.

יכול כשם שחילקנו בין יחידים לרבים בעונש על עשייה במזיד, נחלוק גם בקרבנותיהן, על שגתם בעבודת כוכבים, וכיון שעונשם במזיד חמור יהיה קרבנם בשוגג חמור יותר מיחיד, ולא יביאו כל אחד מהם קרבן שעיר כמו שאר יחידים?

תלמוד לומר בפרשת חטאת על השגגה בעבודת כוכבים: "תורה אחת יהיה לכם".

מתקף לה רב חלקיה מהגרוניא: טעמא דכתב רחמנא "תורה אחת יהיה לכם".

הא לאו הכי — הוה אמינא נחלק ביניהם בקרבנותיהם.

מאי ליתו, איזה קרבן מיוחד יביאו אנשי עיר הנידחת הרבים על חטאם בשוגג?

ליתו יביאו פר — צבור, בשאר מצות הוא דמייתו!

יביאו כשבה — יחיד, בשאר מצות הוא דמייתי!

יביאו שעיר — נשיא, בשאר מצות, הוא דמייתי!

יביאו פר לעולה ושעיר לחטאת — צבור, בעבודת כוכבים, הוא דמייתו!

ואלא מאי, שמא תאמר יביאו שעירה.

יחיד נמי — היינו קרבנו!

ומשנינן: בכל זאת איצטריך ללימוד של "תורה אחת".

כי סלקא דעתך אמינא, הואיל וצבור בהוראה מוטעית בעבודת כוכבים, מייתו פר לעולה במקום פר לחטאת שמביאים בהוראה על שאר המצוות, ושעיר לחטאת.

אינהו, בני עיר הנדחת בשגגה, נמי ניתו איפכא, קרבן שונה ממה שמביאים בשאר המצוות.

אי נמי, גם אם לא נמצא עבורם קרבן שונה, הם בגדר מי שהוא "צריך קרבן, ואין לו תקנה". ולא יביא כל קרבן.

קא משמע לן "תורה אחת", שהם מביאים כדין יחידים.

אמר שאל ליה לוי לרבי: מאי איריא דתני במשנתנו חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן?

ליתני שש עשרה נשים פוטרות צרותיהן!?

אמר ליה רבי ללוי: כמדומה לי שאין לו [לך] מוח בקדקדו [בקדקדך].

כי מאי דעתך לומר "שש עשרה נשים פוטרות צרותיהן"?

משום שלדעתך, יש לו לתנא לשנות גם את ערות אמו שהיא אנוסת אביו.

ונשאה אחיו מאביו, שהיא מותרת לו, ומת, ונפלה אליו ליבום.

[ונקט "אנוסת אביו", כי לנשואת אביו אין תפיסת קידושין לכל האחים, ולא יכול היה אחיו מאביו לשאתה].

אין זו קושיה.

כי אמו שהיא אנוסת אביו — פלוגתא

ומשנינן: הכל יודעים שדברי בית שמאי במקום בית הלל – אינה משנה! ולכן אין בהבאת דבריהם של בית שמאי משום הבאת ענין השנוי במחלוקת.

ועוד פרכינן: והרי מצינו שהביא התנא בפרקנו זה, ענין השנוי במחלוקת. והוא:

אשת אחיו שלא היה בעולמו, דפליגי רבי ט-ב שמעון ורבנן, באם התייבמה לאחיו השני, שהיה עמו בעולמו, ואחר כך מת האח השני, האם היא מתייבמת לאח השלישי, שלא היה בעולמו של האח הראשון [אך היה בעולמו של האח השני] או לא.

כי סובר רבי שמעון, היות והאח השני ייבמה, ונולד האח השלישי, לא מצאה האח השלישי כאשת האח הראשון אלא כאשת האח השני.

וכיון שהאח השלישי היה בעולמו עם האח השני, הרי אם מת האח השני, היא נופלת לפניו ליבום.

ובכל זאת קתני לערות אשת אחיו שלא היה בעולמו במשנתנו, שהיא אינה מתייבמת מנפילתה מהאח השני, והיא אף פוטר צרתה, כרבנן. וכנגד רבי שמעון הסובר שהיא עצמה מתייבמת!

דרכי יהודה ורבנן היא אם מותר לשאר האחים לשאתה.

וכיון שרבי יהודה אוסרה להנשא לשאר האחים באיסור לאו, לא יתכן לפיו שתיפול לפניו מאחיו אמו אנוסת אביו ליבום.

ובפלוגתא לא קא מיירי התנא במשנתנו, ולא רצה התנא לומר ערוה שאינה יכולה ליפול ליבום לפי רבי יהודה, אלא רק לרבנן.

ופרכינן: וכי לא מדבר התנא גם ענין השנוי בפלוגתא?

והרי נשים האסורות על היבם ב"איסור מצוה" וב"איסור קדושה", שהן חייבי לאוין, דפליגי רבי עקיבא ורבנן, האם הן פוטרות צרותיהן כמו חייבי כריתות או לא, ובכל זאת קתני להו לקמן בפרק שני במשנה [א!?!⁽¹⁾]

ומשנינן: בפרקינן, בפרקנו זה, קא אמרינן שבפלוגתא לא קמיירי.

ופרכינן: והא שנינו בפרקנו פלוגתא:

דתנן: בית שמאי מתירין את הצרות לאחיו, ובית הלל אוסריין!

1. התוס' הקשו מדוע אין אומרים לרבי עקיבא יבוא עשה של יבום וידחה לא תעשה של חייבי לאוין, ונשאר בקושיה.

והרמב"ן תירץ שלפי רבי עקיבא חייבי לאוין נחשבים כערוות, כיון שלדעתו אין תפיסת קידושין בחייבי לאוין, והגילוי של התורה בערוות שהן מפקיעות את זיקת היבום, הוא גילוי שכל ערוה שלא תופסין בה קידושין לחליצה.

וביאר האחרונים [ועיין בהרחבה בשיעורי רבי שמואל, סוף סימן א] שכונת הרמב"ן לומר שהכלל "כל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה" משמעותו היא: שהסיבה הגורמת לאי עליה ליבום היא אותה הסיבה הגורמת לאי עליה לחליצה.

וכי סובר רבי שמעון, היות והאח השני ייבמה, ונולד האח השלישי, לא מצאה האח השלישי כאשת האח הראשון אלא כאשת האח השני.